

conomic development is expected on the example of enterprises of state forestries and substantiate the proper system of intercommunication of strategic tasks of economic-financial activity.

УДК 336.71

Аспір. Ю.А. Кашипрук – Львівська КА

БАНКІВСЬКА ІНФРАСТРУКТУРА: СУТЬ, ФУНКЦІЇ ТА ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ

Розкрито сутність категорії "банківська інфраструктура", доповнено сутність "банківської інфраструктури" через її функції. Визначено основні елементи інфраструктури банківської системи та охарактеризовано тенденції їх розвитку у перехідній економіці України. Встановлено, що особливо помітних успіхів у розвитку банківської інфраструктури в Україні досягнуто завдяки створенню дочірніх банківських компаній і фінансових супермаркетів, формуванню системи міжбанківських розрахунків, системи дистанційного обслуговування клієнтів та системи управління кадрами.

Ключові слова: банківська інфраструктура, функції банківської інфраструктури, елементи інфраструктури банківської системи, дочірні компанії банків, фінансові супермаркети, автоматизовані банківські системи, система міжбанківських розрахунків, система дистанційного обслуговування клієнтів, система управління кадровою політикою банку.

Постановка проблеми. У процесі становлення ринкової економіки в Україні змінюються і розвиваються нові підходи щодо принципів функціонування банківської системи. У ній відбуваються докорінні зміни, з'являються нові інститути, роль яких помітно зростає. Тому сьогодні важливо розробити дієву методологічну основу організації банківської діяльності, важливе місце у якій належить банківській інфраструктурі.

Проблемі регулювання банківської діяльності, грошового обігу та кредиту у перехідній економіці приділяють увагу такі вітчизняні і російські учені, як О. Береславська, О. Василик, А. Гальчинський, А. Даниленко, О. Дзюблюк, В. Колеснікова, В. Кисельов, І. Лютий, А. Мороз, М. Пуховкіна, М. Савлук, В. Ющенко, М. Ямпольський та ін. Однак питання розвитку банківської інфраструктури залишається не дослідженим та потребує подальшого опрацювання.

Методика досліджень. Метою роботи є визначення суті, функцій та основних елементів банківської інфраструктури та їхня характеристика.

Результати дослідження. Банківська система ринкового типу охоплює мережу організацій, інститутів, підприємств та служб, які забезпечують нормальну діяльність кредитних установ, сприяючи функціонуванню складного механізму взаємозв'язків банків з іншими суб'єктами економічних відносин, що діють у різних секторах народного господарства. Сукупно вони є інфраструктурою банківської системи. Основними її елементами є: дочірні компанії банків, фінансові супермаркети, автоматизовані банківські системи, система міжбанківських розрахунків, система дистанційного обслуговування клієнтів, система управління кадровою політикою банку (рис.). Оскільки жодна підсистема банківської інфраструктури не функціонує ізольовано одна від одної, її зміст не можна зводити лише до інституційних елементів. Потрібно також виділити її інформаційний, законодавчий та соціокультурний елементи.

Рис. Основні елементи інфраструктури банківської системи

Повніше сутність банківської інфраструктури розкрито у виконуваних нею функціях: забезпечення фінансової підтримки і кредитування суб'єктів господарювання; підвищення оперативності та ефективності діяльності господарювання суб'єктів внаслідок їхньої спеціалізації; інформаційне забезпечення їхньої діяльності; правове регулювання; економічно-правове консультування суб'єктів господарювання і захист їхніх прав та інтересів; страховий захист суб'єктів господарювання; забезпечення умов для ділових контактів тощо.

Важливим елементом банківської інфраструктури є *дочірні компанії банків*. Основною метою їх створення є полегшення виконання банківських операцій [3, с. 282-283]. До таких дочірніх структур належать: фінансові компанії; фірми з торгівлі нерухомістю; служби інкасації; ремонтно-будівельні фірми; складські компанії; торгові підприємства; страхові компанії; аудиторські фірми; факторингові компанії; лізингові компанії; іпотечні компанії; трастові компанії.

Створення банками дочірніх компаній може бути ефективним у роботі з цінними паперами, оскільки в таких компаніях значно вища кваліфікація працівників і нижчі витрати на здійснення операцій. Заснування дочірньої компанії з торгівлі нерухомістю сприятиме скороченню часу та отриманню додаткових фінансових вигод від продажу заставленої у забезпечення кредиту нерухомості. Формування дочірньої інкасаторської структури дасть змогу скоротити витрати на проведення інкасаторської діяльності. Створення дочірньої ремонтно-будівельної фірми також дасть змогу знизити витрати на ремонтно-будівельні роботи. Дочірні складські компанії гарантуватимуть банку надійність щодо збереження переданої на зберігання позичальником застави. Дочірнє торгове підприємство дасть змогу банку швидко реалізувати заставлені товарно-матеріальні цінності або рухоме майно. Адже чинне законодавство не дає змоги банку самостійно продавати заставлене майно. Він може отримати суму кредиту і відсотки за ним лише після продажу застави на аукціоні. Формування дочірньої страхової компанії дасть змогу застрахувати передане у заставу майно, оскільки страхування застави є обов'язковою умовою видачі кредиту. Дочірня аудиторська фірма сприятиме здійсненню оперативного та об'єктивного контролю й аудиту за всіма дочірніми структурами банку. Дочірня лізингова фірма надасть допомогу під час організації обслуговування лізингового обладнання і проведення операцій з оперативного і фінансового лізингу, сприятиме оперативному вирішенню питань з митного

оформлення ввозу чи вивозу обладнання, налагодженню контролю за використанням отриманого в лізинг обладнання.

Вагоме місце у банківській інфраструктурі розвинених країн світу належить *фінансовим супермаркетам*. В Україні їх формування відбулося нещодавно. Перші такі супермаркети у нашій державі виникли лише на початку ХХІ ст. і досі не набули значного поширення, що пояснюється низькою поінформованістю клієнтів та невеликими потребами у комплексних продуктах.

Фінансовий супермаркет є об'єднанням професійних учасників фінансового ринку для надання клієнтам різноманітних послуг [4]. До функцій сучасних супермаркетів входить надання лізингових, факторингових, аудиторських, консультаційних та юридичних послуг. Найчастіше банки об'єднуються із страховими компаніями у фінансову групу, яка може бути двох типів – коли її ядром є банк і коли ядром цієї групи є страхова компанія. Переваги фінансового супермаркету для банку полягають у безпечних і комфортних умовах діяльності, зростанні прибутку та залученні нових клієнтів. Для клієнтів перевагою фінансового супермаркету є швидке, комплексне та якісне обслуговування.

Важливе місце на сучасному етапі у розвинених ринкових економіках належить автоматизованим банківським системам. В Україні процеси автоматизації банківських технологій розпочалися лише у 90-х роках минулого століття. Розвиток цих процесів зумовив появу автоматизованих банківських систем. Усе це пояснюється широким спектром функцій, які банки виконують, різноманітністю структур і розмірів банківської діяльності.

Створення та вибір банківських інформаційних систем ґрунтується на плануванні всіх систем, які пов'язані з функціонуванням повної інфраструктури банку, побудованої на інформаційних технологіях. У банківській інфраструктурі виділяють функціональні та підтримувальні підсистеми. Функціональні реалізують банківські послуги, бізнес-процеси та комплекси задач з банківської діяльності. До підтримувальних підсистем належать: інформаційне забезпечення; технічне оснащення; системи зв'язку; комунікаційні системи; програмні засоби; системи безпеки, захисту та надійності.

Чільне місце у банківській інфраструктурі відводять *системі міжбанківських розрахунків*. В Україні у процесі розвитку банківської системи створена більш-менш налагоджена система міжбанківських розрахунків. У розрахунках і платежах, які здійснюють банківські установи, відображені майже всі види економічних відносин, які виникають у суспільстві. Механізм здійснення міжбанківських розрахунків передбачав централізований порядок регулювання і контролю за своєчасним і повним завершенням платежів. Важливу роль у їх здійсненні відіграло запровадження з лютого 1992 р. нового порядку міжбанківських розрахунків – через кореспондентські рахунки, які відкривалися в установах НБУ. Посередництво між банками надає йому змогу контролювати та регулювати грошовий обіг, забезпечує дієвим регулювальним інструментом банківської діяльності. У 1992-1993 рр. міжбанківські розрахунки виконували за допомогою паперових розрахункових документів. Такі розрахунки здійснювали досить повільно, внаслідок чого відбувалося значне від-

вернення коштів підприємств у розрахунки, зростала кількість неплатежів. Для усунення цих вад НБУ у 1994 р. запровадив систему електронних розрахунків, що дало банкам змогу більш ефективно використовувати ресурси, а клієнтам – свої кошти. До 2004 р. ця система постійно оновлювалася і вдосконалювалася, а з листопада 2006 р. було створено модернізовану сучасну систему електронного переказу (СЕП), що дало змогу Національному банку України здійснювати електронні міжбанківські розрахунки у файловому режимі та в режимі реального часу. Інформація, яка зберігається у системі електронних платежів, надійно захищена від несанкціонованого доступу.

Крім здійснення міжбанківських розрахунків через систему електронних платежів, комерційні банки можуть здійснювати їх через власну внутрішньобанківську платіжну систему (ВПС), яка є програмно-технічним комплексом з власними засобами захисту інформації, що здійснює платіжний обіг між установами цього банку, об'єднанням банків та іншими банківськими установами поза межами системи електронних платежів. Для виконання міжбанківських розрахунків банки встановлюють між собою кореспондентські відносини. Учасниками системи електронних платежів можуть бути лише ті банки та їх установи, які мають кореспондентські рахунки в регіональних відділеннях Національного банку України та задовольняють усі технічні та технологічні вимоги роботи в системі електронних платежів.

Станом на 1 квітня 2009 р. учасниками СЕП було 1504 установи, зокрема: 182 банки України, 1258 філій, 28 органів Державного казначейства України, 36 установи Національного банку України. У I кварталі 2009 р. учасники СЕП виконали 72085 тис. початкових платежів та електронних розрахункових повідомлень на суму 1513785 млн грн, зокрема: 715261 тис. шт. початкових платежів у файловому режимі, 75 тис. шт. початкових платежів у режимі реального часу та 484 тис. шт. електронних розрахункових повідомлень [1]. Отже, як свідчить статистика, система електронних платежів Національного банку України протягом зазначеного періоду повністю виконувала покладені на неї функції державної системи міжбанківських розрахунків, задовольняла потреби її учасників, забезпечувала прозорість, оперативність та надійність здійснення платежів.

Значного поширення останнім часом набула *система дистанційного обслуговування клієнтів*, застосування якої дає змогу за допомогою традиційних засобів зв'язку (стаціонарних чи мобільних телефонів, мережі Інтернет) оперативно одержувати усю необхідну для клієнта інформацію та здійснювати банківські операції, не виходячи з дому чи з офісу. До систем дистанційного обслуговування клієнтів належать:

- Телефонний банкінг – система управління рахунку телефоном з тоновим набором. Використання системи телефонного банкінгу надає змогу:
 - прослухати інформацію про курси валют;
 - прослухати інформацію про депозитні ставки;
 - отримати на факс інформацію про стан рахунку карти;
 - виконувати різноманітні платежі з картрахунку.
- Мобільний банкінг (або GSM-банкінг) – це система обслуговування, яка надає інформаційні послуги за рахунком, відкритим у банку. Ця система дає змогу:

- одержувати за запитом на мобільний телефон інформацію про суму грошових коштів, які є доступними на цей момент;
- одержувати повідомлення про надходження коштів на рахунок та про здійснення операцій за рахунком.
- Інтернет-банкінг – це система управління рахунком за допомогою мережі Інтернет. Її використання дає змогу:
 - одержувати виписки з інформацією про платежі, виконані за допомогою платіжних карт;
 - одержувати інформацію про стан картрахунку;
 - виконувати різноманітні платежі з картрахунку;
 - виконувати різноманітні платежі з поточного рахунку.

Запорукою сталого розвитку банківської системи у майбутньому є формування дієвої *системи управління та здійснення кадрової політики*. Тому, чільне місце у банківській інфраструктурі належить мережі спеціальних навчальних закладів, займаються підготовкою та перепідготовкою банківських кадрів, підвищенням кваліфікації спеціалістів. Водночас, у вітчизняному банківництві існує невизначеність стосовно комплексної оцінки і управління системою підвищення кваліфікації банківських працівників. Для того, щоб система підвищення кваліфікації кадрів надавала можливість професійного росту, потрібно розробляти з кожним працівником індивідуальні програми професійного зростання, яка б передбачала набуття ним нових теоретичних знань і практичних навиків, стажування у конкретних службах банку та навчання за кордоном.

Висновки. Паралельно з формуванням незалежної банківської системи в Україні сформувалася і її інфраструктура. До складу інфраструктури банківської системи входять різноманітні установи та організації, які забезпечують нормальне безперебійне функціонування банківських установ. У ринкових умовах банківська інфраструктура охоплює інформаційне, технічне, технологічне, науково-методичне та кадрове забезпечення банківської діяльності і задовольняє економіку в наборі банківських послуг і функцій. Особливо помітних успіхів у розвитку банківської інфраструктури в Україні досягнуто завдяки створенню дочірніх банківських компаній і фінансових супермаркетів, формуванню системи міжбанківських розрахунків, системи дистанційного обслуговування клієнтів та системи управління кадрами.

Література

1. **Беленький П.** Механізм розвитку ринкової інфраструктури / П. Беленький. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.u buv.gov. ua>.
2. **Інституційні** засади формування економічної системи України : теорія і практика / за ред. З. Ватаманюка. – Львів : Вид-во "Новий Світ-2000", 2005. – 648 с.
3. **Реверчук С.К.** Управління і регулювання банківською інвестиційною діяльністю: наукова монографія / С.К. Реверчук, Л.Г. Кльоба, М.Б. Пасевич / за ред. С.К. Реверчука. – Львів : Вид-во "Тріада плюс". – 2007. – 352 с. – С. 282-283.
4. **Реверчук С.К.** Грошово-банківські системи зарубіжних країн : навч.-метод. посібн. – Львів-Київ : Вид-во "Тріада плюс", "А", 2008. – 160 с.
5. **Савлук М.І.** Розвиток ринкових відносин і його вплив на роль банків / М.І. Савлук // Фінансово-монетарні важелі економічного розвитку. – У 3 т. – Т. 2.: Механізми грошового та фондових ринків і їх вплив на розвиток економіки України / за ред. А.І. Даниленка. – К. : Вид-во "Фенікс", 2008. – 442 с.

Кашпрук Ю.А. Банковская инфраструктура: суть, функции и особенности развития

Раскрыта сущность категории "банковская инфраструктура", дополнено раскрытие сущности "банковской инфраструктуры" через ее функции. Определенно основные элементы инфраструктуры банковской системы и охарактеризованы тенденции их развития в переходной экономике Украины. Установлено, что особенно заметные успехи в развитии банковской инфраструктуры в Украине достигнуто благодаря созданию дочерних банковских компаний и финансовых супермаркетов, формированию системы между банковских расчетов, системы дистанционного обслуживания клиентов и системы управления кадрами.

Ключевые слова: банковская инфраструктура, функции банковской инфраструктуры, элементы инфраструктуры банковской системы, дочерние компании банков, финансовые супермаркеты, автоматизированные банковские системы, система межбанковских расчетов, система дистанционного обслуживания клиентов, система управления кадровой политикой банка.

Cashpruk Yu.A. Bank infrastructure: essence, functions and features of development

Essence of category is exposed "bank infrastructure", opening of essence of "bank infrastructure" is complemented through its functions. Certainly basic elements of infrastructure of the banking system and their progress trends are described in the transitional economy of Ukraine. It is set that especially noticeable successes in development of bank infrastructure in Ukraine obtain due to creation of daughter's bank companies and financial supermarkets, forming of the system of between bank calculations, system of remote service of clients and control the system by shots.

Keywords: bank infrastructure, functions of bank infrastructure, elements of infrastructure of the banking system, daughters' companies of banks, financial supermarkets, automated banking systems, system of remote customers service, control system by the skilled policy of bank.

УДК 336.717

*Аспір. Р.Л. Кльоба¹ – Університет банківської справи
НБУ, м. Київ*

БАНКІВСЬКІ ОПЕРАЦІЇ З ЦІННИМИ ПАПЕРАМИ В УМОВАХ ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ ФІНАНСОВО- ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

В умовах подолання наслідків фінансово-економічної кризи пріоритетним для України є вирішення проблеми нестачі фінансових ресурсів. Одним із сегментів вирішення цієї проблеми є ринок цінних паперів. Подальший розвиток ринку цінних паперів і одного з основних суб'єктів цього ринку – комерційних банків є необхідною умовою залучення інвестицій для розвитку економіки України.

Подолання наслідків фінансово-економічної кризи потребує створення належних умов для становлення та функціонування ринку цінних паперів, який сприяє руху капіталу. Комерційні банки є одними з основних фінансових інститутів, що акумулюють значний обсяг вільних коштів і сприяють їхньому перерозподілу в економіці.

Упродовж останніх десятиріч процеси глобалізації та інтернаціоналізації світової економіки набули нового значення. Банківські послуги стають

¹ Наук. керівник: проф. Л.А. Білий, д-р техн. наук – Університет банківської справи НБУ